

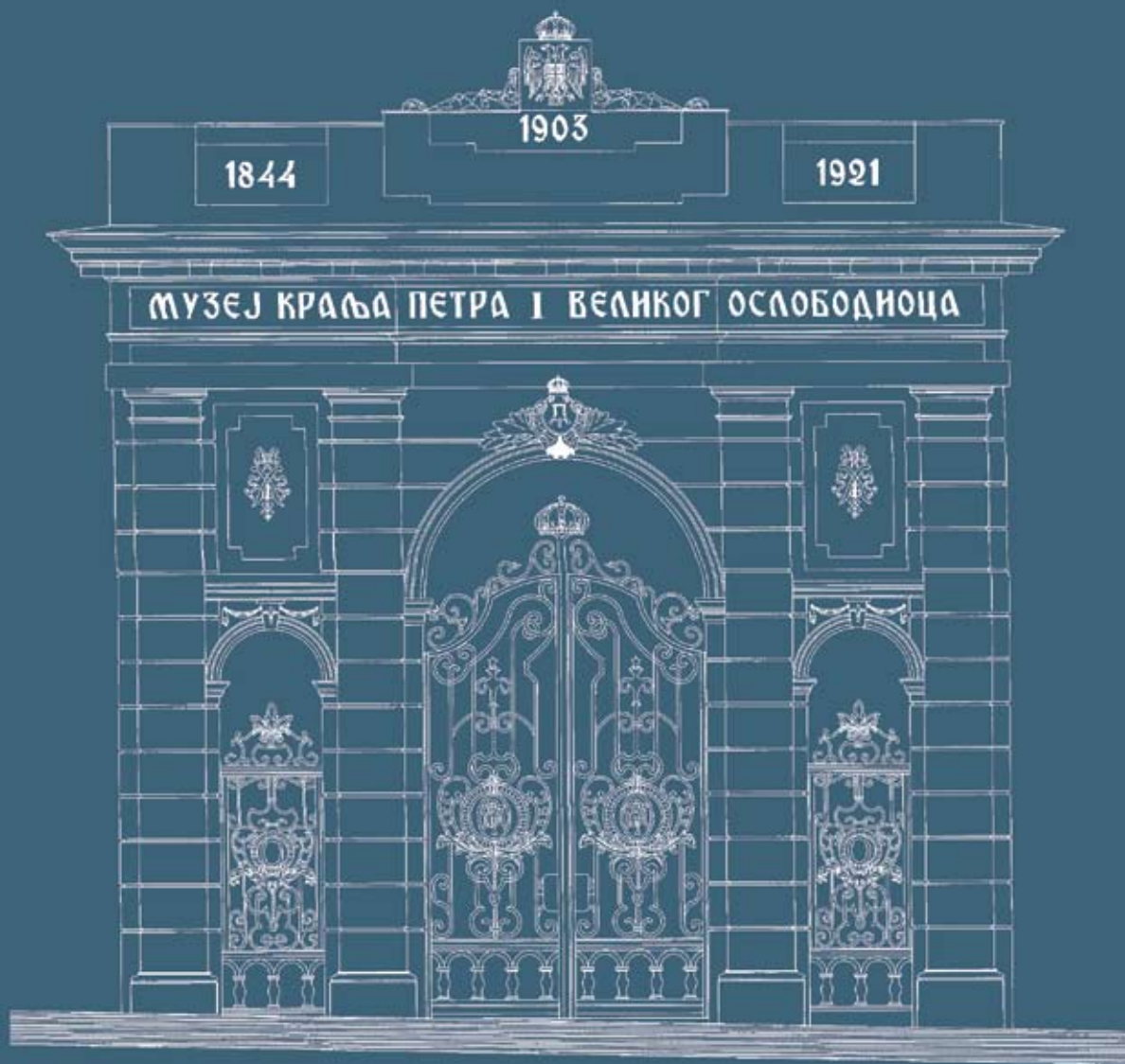

Кућа краља Петра

House of King Petar

Завод за заштиту споменика културе града Београда
- установа културе од националног значаја

Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade
- Cultural Institution of National Significance

*Цртеж улазне капије
Main gate, plan*

Улазна капија
Main gate

Кућа у којој је умро краљ Петар Први Карађорђевић, позната и као Музеј краља Петра Првог Ослободиоца, подигнута је 1896. године на Топчидерском брду изван градског и грађевинског рејона Београда, као кућа за одмор угледног трговца Ђорђа Павловића. По моди оног времена, истакнути Београђани и добродостојећи трговци почели су крајем 19. века да, недалеко од града, граде куће за приврени боравак. Идеално место је било на узвесицима над Топчидером, уз друм који је водио поред Господарске механе до Конака кнеза Милоша, Цркве Св. Петра и Павла, Топчидерског парка и шуме и ловишта Кошутњак.

Друштвени статус и имовинско стање власника омогућили су да се кућа битно разликује од других подизаних по виноградима у непосредној близини, много ближих концепту летњиковаца како по величини тако и по репрезентативности.

Имање на којем се налазила кућа Ђорђа Павловића било је засађено воћкама и ретким дрвећем.

Летњиковац има подрум, приземље, спрат. Диспозиција простора је карактеристична за крај деветнаестог века који још увек летњиковац посматра као репрезентативни стамбени објекат, идентичан оном у граду. Тек ће двадесети век променити

такво становиште и куће за одмор ће имати много више приватни карактер и свој однос градити с природом. Због тога кућа има два потпуно одвојена дела, један јавни, у приземљу, до којег се долази преко репрезентативног степеништа и терасе под стубовима, и други, приватни, који заузима спрат и коме се приступа преко бочно постављеног улаза. У приземљу су се налазила два салона и трпезарија, спаваће собе на спрату, а кухиња у сутерену¹.

Фасаде су академски обликоване уз примену карактеристичних елемената стила као што су стубови и пиласстри, тимпанони над порталима, натпрозорници, балустри, лукарне мансардног крова и ограда од кованог гвожђа као завршни елемент крова. Над мансардним кровом уздиже се луковичаста купола с лантерном.

Занимљиво је да терасе на западној страни, наспрот репрезентативном улазу, нема комуникацију с кућом већ само са баштом.

Породица Павловић је кућу користила до 1919. године, када ју је изнајмила Двору за смештај краља Петра Првог Карађорђевића. Краљ Петар се вратио из Грчке у Београд септембра 1919, из избеглиштва у које је отишао повлачећи се са својом војском 1915. године. О доласку у Београд, тек на трећој страни Политике, у рубрици „Дневне вести“, јавност је обавештена да је краљ Петар стигао у Београд². Стар и болестан, жељан мира и самоће, краљ Петар је одбио да станује у двору, иако то тада и није било могуће, јер су и Сатри и Нови двор били оштећени у рату. У међувремену је, 1. децембра 1918. године, у привременом Двору на Теразијама, проглашено уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, коме краљ Петар није ни присуствовао. У време повратка у земљу краљ Петар више није био ни формално краљ, јер је потписао абдикацију 11. марта 1919. године. Истину за вољу, абдикација никада није била обнародована и за њу је знао узак број људи из најближег краљевог окружења³.

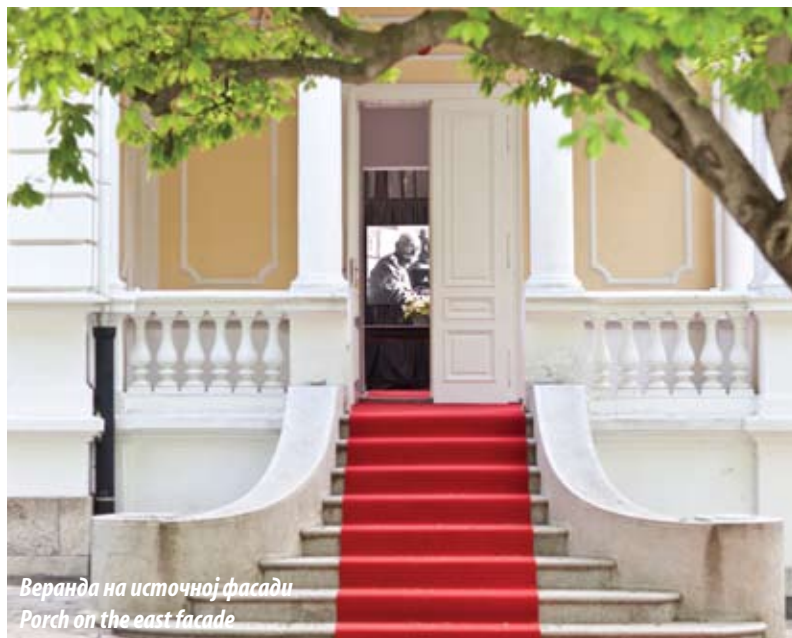
У вили на Топчидерском брду краљ је живео с малобројним дворским особљем, које је плаћао из сопствене апанаже.

*Изглед фасаде са југо-истока
South-east facade*

*Салон у приземљу
Ground floor drawing room*

*Веранда на источној фасади
Porch on the east facade*

Усамљености и изолованости допринио је и скоро спартански живот који је водио у више него скромном ентеријеру. У краљевој соби на спрату налазили су се кревет, сто, орман, умиваоник, стона лампа, у трпезарији поред ње сто за ручавање, столице и орман за посуђе, а у библиотеци орман са књигама. Мали и велики салон су, такође, били намештени само најнеопходнијим стварима. Зидови су били скромно декорисани. Сем малог салона, у којем је краљ Петар проводио највише времена и примао ретке посетиоце, где су се на зидовима налазили портрети и слике краљевске породице, остале просторије су имале само краљев портрет. У трпезарији се налазила икона Св. Андрије Првозваног, заштитника Дома Карађорђевића⁴.

Краљ Петар је умро 16. августа 1921. године. Влада је исте вечери донела прокламацију грађанима СХС у којој се каже: *Цео наш народ, без разлике имена и вере, дубоко ће остати захвалан Великом Краљу, који је својом строго уставном и парламентарном владавином обезбедио народне слободе и тако створио могућност пуног развијања народних снага за извршење великих националних циљева и задатака*⁵.

Смрт краљевом, завршена је једна несвакидашња каријера. Петар Карађорђевић, унук Карађорђевић и син кнеза Александра, рођен је у Београду 1844. године. Школовао се у Београду, Женеви и Паризу, где је завршио и угледну Војну академију у Сен Сиру. После убиства кнеза Михаила Обреновића 1867. године, породици Карађорђевић је забрањен повратак у земљу и одузета им је сва имовина. За то време, Петар Карађорђевић се у Паризу упознаје са идејама политичког либерализма, демократије и парламентаризма, који су резултирали преводом Милове књиге *О слободи*. Предговор који је тадашњи двадесетчетворогодишњак написао касније је представљао и основ политичког програма. Следећих деценија Петар Карађорђевић је учествовао у рату између Француске и Пруске, херцеговачком устанку под именом Петар Мркоњић и Тополској буни. Године 1883. оженио се ћерком кнеза Николе, владара Црне Горе. Следеће деценије провео је између Цетиња, Париза и Женева, све време водећи озбиљну политичку активност за повратак у Србију.

После убиства краља Александра Обреновића 1903. године, војска доводи на власт Петра Карађорђевића. У прогласу се новоустоличени краљ обавезао да ће бити уставни и демократски владар, што је током своје владавине и остварио учвршћујући парламентарну демократију. Уз то је привредно оснажио земљу и уредио војску. Ти потези су му омогућили победу у Балканским ратовима и припајање „Старе Србије“.

Непосредно пре избијања Првог светског рата, краљ Петар је пренео овлашћења на свог сина престолонаследника Александра, а он сам је поделио судбину своје војске и свог народа и кроз победе 1914, и кроз повлачења преко Албаније 1915. и коначно победе 1918. године.

На седници владе одржаној после смрти краља Петра, донета је и одлука да се кућа у којој је краљ „боловао и умро“ откупи за Народни музеј под условом да „све собе остану какве су сада“⁶.

Тек три године након смрти краља Петра, Министарство просвете је оформило Одбор за подизање Музеја краља Петра Првог. У ту сврху је откупљена кућа, подигнута нова ограда с репрезентативном улазном капијом зиданом по угледу на оне испред Старог и Новог двора и уређена је башта. Одбор је био суочен с недостатком експоната који би на одговарајући начин илустровали владавину и приватни живот краља Петра и због тога музеј никада није ни био званично отворен⁷.

После Другог светског рата, кућа је, као државно добро Министарства просвете, услед недостатка одговарајућих објеката, једно време служила као школа, а затим су се у њу уселили станари.

Обновљена је 1997. године по пројекту Завода за заштиту споменика културе.

Године 2005. кућа је предата на коришћење Општини Савски венац, која је у њој отворила културни центар под називом „Кућа краља Петра Првог“. Иако кућа није претворена у музеј, како је то одлучено 1921. године, ипак се у називу културног центра чува успомена на краља Ослободиоца који је „у Србији учврстио демократију, парламентарну владавину и слободе и остварио националне циљеве, уједињење и ослобођење, али не као што је првобитно имао намеру Српства, већ југословенства“⁸.

Кућа краља Петра Првог Карађорђевића је због својих историјских, архитектонских и урбанистичких вредности проглашена за споменик културе 1992. године (*Службени гласник града Београда*, 26/92).

Литература:

1. *Београд у прошлости и садашњости*, Београд, 1927.
2. Д. Живојиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић, Рат и последње године*, Београд, 2003.
3. С. Иванчевић, *Кућа краља Патра на Сењаку, Наслеђе, V*, Београд, 2004.

Извори:

Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Напомене:

1. С. Иванчевић, *Кућа краља Патра на Сењаку, Наслеђе, V*, Београд, 2004, 89.
2. *Политика*, 25. 9. 1919, 3.
3. Д. Живојиновић, *Краљ Петар I Карађорђевић, Рат и последње године*, Београд, 2003, 280.
4. Д. Живојиновић, *наведено дело*, 286.
5. *Политика*, 17. 8. 1921, 2.
6. *Исто*.
7. *Београд у прошлости и садашњости*, Београд, 1927, 200.
8. Д. Живојиновић, *наведено дело*, 282.

House of King Peter

40, Vase Pelagića street

Cultural monument

Изглед јужне фасаде
South facade

The house in which King Peter I Karadjordjević spent the last few years of his life and died, also known as Museum of King Peter I the Liberator, was built in 1896 for the distinguished merchant Djordje Pavlović as his vacation home in Topčidersko Brdo outside the urban and development zone of Belgrade. In the late nineteenth century prominent Belgraders and well-to-do merchants took to the fashion of the time and began to build second residences out of town. Slopes above Topčider along the road that led past Gospodarska Mehana (Master's Inn) towards the

Residence of Prince Miloš, the church of Sts Peter and Paul, Topčider Park and Forest and the hunt grounds of Košutnjak provided an ideal location.

The owner's social and financial standing made it possible for the house to be quite different from those built in nearby vineyards and much closer to summer houses both in size and in stateliness. The estate was planted with fruit and rare trees.

The two-storey house with a semi-basement has a layout typical of

Краљ Петар на дан крунисања
King Peter on the coronation day

the late nineteenth century when the vacation house was still seen as a stately residential building identical to the town house. This practice changed in the twentieth century, when vacation houses became much more private and tended to establish a relationship with nature. Therefore the house consists of two completely separated parts, one public, on the ground floor, accessed by a stairway and a covered terrace with columns, the other private, on the upper floor, accessed by a side entrance. The ground floor contained two drawing rooms and a dining room, bedrooms were on the upper floor, and the kitchen in the semi-basement¹.

The façades exhibit characteristic elements of the style of academism such as columns and pilasters, tympanums above entrances, lintels, balusters, mansard roof dormers and a wrought iron cresting along the roof ridge. The mansard roof is topped by a dome with a lantern. The terrace on the west side, opposite the main entrance, curiously does not provide access to the house but only to the garden.

In 1919 the Pavlović family reted the house to the royal family for the accommodation of King Peter I Karadjordjević. King Peter returned in

September 1919 to Belgrade from Greece, where he had arrived with the retreating Serbian army in 1915. The public was informed of his return inconspicuously, on the third page of the daily Politika under the Daily News heading². Old and in bad health, eager for peace and privacy, King Peter refused to live in a palace. As a matter of fact, both the New and the Old Palaces had sustained damage during the war and were unliveable. In the meantime, on 1 December 1918, the unification of Serbs, Croats and Slovenes had been proclaimed in the temporary palace in Terazije in Belgrade in his absence. Actually, at the time of his return to the country he was not a king any more. He had signed his abdication on 11 March 1919, but it was not made public and only few members of his entourage knew of it³.

King Peter lived in the mansion on Topčidersko Brdo with a small number of attendants whom he paid from his own funds. What may have contributed to the life of seclusion he led was his almost Spartan way of life in a modestly furnished interior. His bedroom on the upper floor contained a bed, a desk, a wardrobe, a washbasin, a lamp, the adjacent dining room had a dining table, chairs and a cupboard, and the

Мали салон
Small drawing room

library had a book cabinet. The small and the large drawing rooms were also furnished with bare essentials. There was little decoration on the walls. Except for the small drawing room where King Peter spent most of his time and received guests and the walls of which were hung with portraits and paintings of the royal family, the other rooms featured only the King's portrait. In the dining room was an icon of St Andrew the First-Called, patron saint of the House of Karadjordjević⁴.

King Peter died on 16 August 1921. The government issued a public statement the same evening: *Our whole nation, irrespective of difference in name and religion, will remain profoundly grateful to the Great King whose reign of a rigorously constitutional and parliamentary monarch has provided for popular liberties, thereby creating the opportunity for the full development of the people's strength to achieve the great national goals and tasks*⁵.

The King's death was the end of an extraordinary career. Peter Karadjordjević, grandson of the leader of the First Serbian Uprising, Karadjordje, and son of Prince Alexander, was born in Belgrade in 1844.

He received his education in Belgrade, Geneva and Paris, where he graduated from the prestigious military academy of Saint-Cyr. After the assassination of Prince Michael Obrenović in 1867, the Karadjordjević family was banned from returning to the country and stripped of its possessions. In Paris, Peter Karadjordjević became acquainted with the ideas of political liberalism, democracy and parliamentarianism, which led him to do the translation of Mill's *On Liberty* into Serbian. The preface to the translation that he, a young man of twenty-four, wrote was to become a basis of his political programme. In the decades that followed Peter Karadjordjević fought in the Franco-Prussian War, in the uprising of the Serbs of Herzegovina against the Ottomans under the name Petar Mrkonjić, and in the Topola Rebellion. In 1883 he married the daughter of Prince Nicholas of Montenegro and, living between Cetinje, Paris and Geneva, actively worked on his return to Serbia.

Peter Karadjordjević was brought to the throne by a military faction after the assassination of King Alexander Obrenović in 1903. In his coronation proclamation he promised to be a constitutional and

democratic monarch, and he fulfilled the promise by strengthening parliamentary democracy. He also strengthened the country's economy and army, which enabled Serbia to emerge victorious from the Balkan Wars and enlarged with "Old Serbia".

When the First World War broke out, King Peter transferred his royal powers to his son, Crown Prince Alexander, and chose to share the fate of his army and people through the military victories of 1914, the withdrawal across Albania of 1915 and the final victory of 1918.

At the cabinet meeting held after his death decision was made to purchase the house in which King Peter "ailed and died" for the National Museum with the proviso that "all rooms remain as they are"⁶.

It took three years after King Peter's death for the Ministry of Education to set up a committee for establishing the Museum of King Peter the First. The house was purchased from the owner, a new fence with a stately gate resembling those of the Old and the New Palace was built and the garden was landscaped. However, the Committee faced the problem of not having enough exhibits to illustrate the reign and private life of King Peter, and the museum was never officially opened⁷.

After the Second World War, the house, being in ownership of the Ministry of Education, served as a school for a while and then tenants were moved in.

It was renovated in 1997 according to a project of the Institute for the Protection of Cultural Monuments.

In 2005 the right of use of the house was transferred to the Municipality of Savski Venac, which has converted it into a cultural centre under the name "The House of King Peter the First". Even though the house never became the museum it was planned to become, the name of the cultural centre preserves the memory of the King the Liberator who "strengthened democracy, the parliamentary system and liberties in Serbia, and achieved the national goals of unification and liberation, though not of the Serbs, as he originally hoped for, but of Yugoslavdom"⁸.

For its historical, architectural and townscape value the House of King Peter I Karadjordjević was designated as a cultural heritage property in 1992 (*Sl. list grada Beograda*, no. 26/92).

Literature:

1. *Beograd u prošlosti i sadašnjosti* (Belgrade 1927).
2. D. Živojinović, *Kralj Petar I Karadjordjević: Rat i poslednje godine* (Belgrade: Zavod za udžbenike, 2003).
3. S. Ivančević, "Kuća kralja Petra na Senjaku", *Nasledje V* (2004).

Sources:

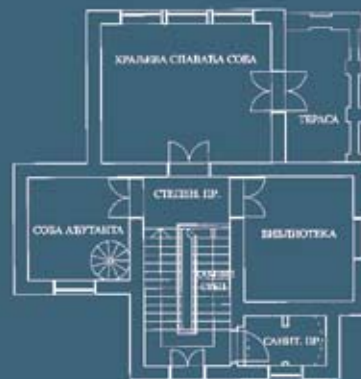
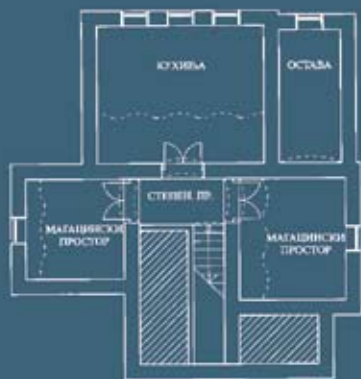
CHPBI Documentation

Детаљ улазне капије
Main gate, detail

Notes:

1. S. Ivančević, "Kuća kralja Petra na Senjaku", *Nasledje V* (2004), 89.
2. *Politika*, 25 Sept. 1919, p. 3.
3. D. Živojinović, *Kralj Petar I Karadjordjević: Rat i poslednje godine* (Belgrade: Zavod za udžbenike, 2003), 280.
4. Živojinović, *Kralj Petar I*, 286.
5. *Politika*, 17 Aug. 1921, p. 2.
6. *Ibid.*
7. *Beograd u prošlosti i sadašnjosti* (Belgrade 1927), 200.
8. Živojinović, *Kralj Petar I*, 282.

План куће краља Петра
King Peter's house plan

Кућа краља Петра

House of King Peter

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја

За издавача: Нела Мићовић, директор

Текст: Вера Павловић Лончарски

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић, Александра Ристановић

Фотографија: Снежана Неговановић, Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Scanner studio, Београд

Београд, 2014. година

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

СР - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

728.37(497.11 Београд)(036)

ПАВЛОВИЋ Лончарски, Вера, 1954-

Кућа краља Петра = House of King Petar / [текст Вера Павловић Лончарски ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2014 (Београд : Scanner studio). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце на крају текста.

ISBN 978-86-89779-08-0

а) Београд - Кућа краља Петра - Водичи
COBISS.SR-ID 211596556

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance